

Hompesche Molen speelt hoofdrol in luisterrijk verhaal

Sieraad in Limburgs landschap

De Hompesche Molen ligt op het Eiland in de Maas bij Stevensweert. De 300 jaar oude graanmolen is de hoogste in zijn soort in Limburg. De bijzondere maalinrichting speelt de hoofdrol in een luisterrijk verhaal over de molen en zijn omgeving.

DE HOMPESCHE MOLEN IN VOLLE GLORIE.

Tekst: Michiel Purmer en Annelies Spanhaak Fotografie: Natuurmonumenten

Maalinrichting nu brasserie

In het voormalige molenhuis van de Hompesche Molen (1722) in Stevensweert is nu een brasserie gehuisvest. Een keer per maand, meestal op de eerste zaterdag, is de molenaar aan het werk. Hij geeft met plezier informatie over de molen. Geïnteresseerden zonder hoogtevrees kunnen de maalinrichting met de molenaar tot in de nok beklimmen. In januari 2015 begint de restauratie van de molen omloop. Daarna, naar verwachting eind volgend jaar, is de omloop weer helemaal vrij toegankelijk en kan eenieder iedere dag genieten van fraai uitzicht over drie landen. De Hompesche Molen ligt aan de Molenplas, een van de mooiste Maasplassen. Natuurmonumenten heeft rond de plas een wandelroute van zes kilometer uitgezet (te downloaden via de app NatuurRoutes).

IN HET MOLENHUIS IS NU EEN BRASSERIE GEHUISVEST.

Anno 1721 en 1722 heeft de generaal Hompesch de steene windmolen opt Eylandt van Stevensweert doen maken, hebbende dat goet gekocht van mijnheer den Graaf van Stirum.

Aldus dokter Michiel Korsten, arts in het nabijgelegen Belgische stadje Maaseik, in zijn bewaard gebleven dagboekanteekeningen. Nu, bijna drie eeuwen later, staat de zogenoemde Hompesche Molen nog altijd fier overeind. Het bouwwerk heeft de eeuwen getrotseerd en is daarmee een tastbare herinnering aan de grotendeels verdwenen buitenplaats de Walburg. De geschiedenis van de Hompesche Molen begint met Herman Frederik van den Bergh (1600-1669), heer van de nabijgelegen vestingstad Stevensweert. Hij liet voor zichzelf en zijn vrouw Josina Walburgis een

paleisje bouwen in de uiterwaarden van de Maas. Het fraaie kasteel staat bekend als de Walburg, genoemd naar Josina.

In 1719 kocht Reinaert Vincent de Hompesch (1660-1733) de heerlijkheden Stevensweert en het nabijgelegen Ohé en Laak met de Walburg. Deze graaf, die als militair carrière had gemaakt, was niet alleen opgeklimmen tot generaal veldmaarschalk in keizerlijke dienst, maar ook gouverneur van Den Bosch in naam van de Republiek der Verenigde Nederlanden.

Grote staat

De Hompesch nam zijn intrek in de Walburg en hield er een grote staat op na. Hij breidde het kasteel fors uit, onder andere met een paardenstal voor 24 paarden. Ook verrijkte hij de omtrek van het gebouw met

tuinen, lanen en grachten. Oude kaarten uit deze periode tonen een carrévormig kasteel in een uitgebreid, geometrisch ensemble.

Dezelfde Reinaert Vincent liet de molen in 1721 – 1722 bouwen. De windmolen van het type stellingmolen heeft een ronde bakstenen romp. Cornelis van der Leeuw uit Zaandam bouwde de maalinrichting. Er werd dus molenexpertise uit Holland ingevlogen. Geen toeval, want in het bestek was bepaald dat voor het technische werk iemand uit Holland moest komen om dat op de beste en gebruykste Hollandse manier te helpen en te doen maken.

Locatie

De locatie is met zorg gekozen. Uiteraard was wind belangrijk, dus een hoge vrijlig-

BINNENWERK VAN DE MAALINRICHTING.

gende plek was logisch. Maar de molen werd ook precies in de zichtas van een van de lanen van de Walburg gesitueerd, opdat de maalderij vanuit het kasteel zichtbaar was. Het fraai uitgevoerde bouwwerk telt zes verdiepingen: een souterrain met daarboven vijf zolders. Het is daarmee de hoogste molen in Limburg.

De Hompesche had in het verleden meer en minder voor de hand liggende functies. In de eerste plaats was zij natuurlijk maalinrichting. Er werd graan gemalen en oliezaad geslagen. Maar het was ook een zogenoemde banmolen: pachters van de heerlijkheden Stevensweert en Ohé en Laak waren verplicht er tegen betaling hun graan te laten malen.

Daarnaast had de molen een niet alledaagse functie. Een van de ruimten moest, als dat nodig was, als gevangenis worden ingericht. Reden waarom de molenaar werd geacht deze ruimte permanent leeg te houden. Het betreffende vertrekje is nog altijd te zien. Niet bekend is hoe vaak het als gevangenis dienst heeft gedaan.

EIND 20E EEUW VERDWENEN DE LAATSTE BOVENGRONDSE RESTEN VAN KASTEEL DE WALBURG (FOTO 1919, BEELDBANK RCE).

Bewogen geschiedenis

De Hompesche Molen kent een bewogen geschiedenis. In de Franse Tijd bood de molen onderdak aan kruissheren uit het nabijgelegen Maaseik. De religieuzen, verbannen door de Franse Revolutie, zouden in de laan naar de Walburg hun brevier hebben gebeden, terwijl de molenaarsknecht de wacht hield. Vanuit de kap van de molen speurde de knecht de omgeving

af op zoek naar revolutionairen. De maalderij is tot op de dag van vandaag een markant en hoog punt in de omgeving. Dat maakte de molen in het verleden kwetsbaar, bijvoorbeeld voor natuurgeweld. Het verhaal gaat, dat de molenaar tijdens heftig onweer door de zes etages ging met een koperen belletje. Dat belletje, speciaal gewijd in Rome, moest het gebouw beschermen tegen blikseminslag en brand.

Oorlog

Niet alleen natuurgeweld vormde een bedreiging, ook het menselijke geweld van de Tweede Wereldoorlog. Oktober 1944 werd de molen beschoten door Engels geschut vanuit de al bevrijde Belgische kant van de Maas.

De maalderij raakte zwaar beschadigd, maar zou uiteindelijk gerestaureerd worden waarbij in het mechanisme meteen ook technische verbeteringen werden aangebracht. Een gedenksteen herinnert aan de afsluiting van deze opknopbeurt in 1949. Toch verkeerde de molen enkele decennia later weer in deplorabele staat, waardoor in de periode 1975-1977 een volgende restauratie noodzakelijk was. Eerder dit jaar, op 17 maart, is de Hompesche Molen door Maasgrind BV overgedragen aan Natuurmonumenten. De vereniging en de gemeente Maasgouw hebben daarbij de intentie uitgesproken om haar veilig te stellen voor de komende 300 jaar.

Hoe verging het intussen de Walburg? Toen de laatste Van Hompesch het complex in 1919 verkocht verkeerde het kasteel al in verval. Kort na de verkoop werden vloeren, schoorsteenmantels en deuren doorverkocht en uit het gebouw gesloopt. In 1924 werd de Walburg grotendeels afgebroken en na verdere verwoestingen in WOII resteerde slechts een ruïne. Door de beoogde grindwinning op die plek viel voor het kasteel definitief het doek. Eind 20e eeuw verdwenen de laatste bovengrondse resten.

Gelukkig resteert de aanleg van het terrein: de grachten, de oprijlaan en de vormen van de 18e eeuwse tuin in het landschap.

Herstelplan

Natuurmonumenten verwierf het terrein enige jaren geleden. De vereniging heeft Heukelom Verbeek Landschapsarchitecten een plan laten opstellen om kasteel de Walburg weer beleefbaar te maken. Het herstellen van de oude lanen en het zichtbaar maken van de vroegere tuinvakken vormen onderdeel van dit plan. Ook

woulden de contouren van het kasteel weer zichtbaar moeten worden gemaakt en moet een uitkijktorentje herinneren aan het oorspronkelijke toegangstorentje dat de vermaarde architect Pierre Cuypers in de 19e eeuw aan het kasteel had toegevoegd. In de voornemens speelt de Hompesche Molen zelf ook een bescheiden rol; herstel van de laan en de zichtas van het kasteel naar de molen kan de eeuwenoude band tussen kasteel en molen herstellen.

Literatuur

Sangers, W. & A.H. Simonis (1955) Er ligt een eiland in de Maas. Geschiedenis van Stevensweert en Ohé en Laak. Herdruk 1978, Gysbers en Van Loon, Arnhem. Stenvert, R. et al. (2003) Monumenten in Nederland. Limburg. Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist/ Waanders, Zwolle. De Nederlandse molendatabase via www.molendatabase.nl

Michiel Purmer en Annelies Spanhaak zijn medewerkers van de vereniging Natuurmonumenten.

